Teresa Kosyra-Cieślak
Program „Przeszłość i dziś”

Wynikowy plan realizacji materiału z języka polskiego w pięcioletnim technikum

Na podstawie podręcznika
Ewy Paczoskiej *Przeszłość i dziś. Literatura – język – kultura.*
Liceum i technikum. Klasa 2, część 2
Zakres podstawowy i rozszerzony

Plan realizacji programu języka polskiego odnosi się do podręcznika **Ewy Paczoskiej *Przeszłość i dziś. Literatura – język – kultura. Liceum i technikum*** – zmodyfikowanego i dostosowanego do programu odpowiadającego nowej podstawie programowej języka polskiego w czteroletnim liceum ogólnokształcącym i pięcioletnim technikum. Niniejszy zeszyt obejmuje materiał zawarty w 4 części cyklu i przeznaczony jest do realizacji mniej więcej w drugim półroczu klasy drugiej. Mniej więcej – gdyż ostateczne rozstrzygnięcia pozostawione są nauczycielowi. Proponowany tu przydział godzin jest jedynie propozycją i ma charakter elastyczny. Nauczyciel może zmniejszyć bądź zwiększyć liczbę godzin przypisanych tu poszczególnym jednostkom tematycznym.

Materiał literacki i kulturowy zogniskowany jest wokół utworów i tradycji epoki pozytywizmu. Zgodnie z zamysłem nowej podstawy programowej kształcenie literacko-kulturowe jest ściśle powiązane z kształceniem językowym, dlatego stosunkowo niewiele tematów przeznaczonych jest wyłącznie na zagadnienia językowe. Z zasady realizowane są one funkcjonalnie, w powiązaniu z analizą dzieł literackich. Umiejętności odbioru (w tym – analizy i interpretacji tekstów literackich) są ściśle związane z tworzeniem wypowiedzi i samokształceniem.

Niniejszy plan ma charakter wynikowy. Wiedza (np. o języku czy z teorii literatury) jest sfunkcjonalizowana i przedstawiona w postaci umiejętności opisanych najczęściej za pomocą czasowników operacyjnych. Są wśród nich także takie umiejętności, które wynikają z wymagań zapisanych w podstawie programowej odnoszącej się do ośmioletniej szkoły podstawowej, na odpowiednio wyższym poziomie, wyznaczonym przez wymagania ogólne w III etapie kształcenia oraz przypisane temu etapowi lektury.

Zapisy w pierwszej kolumnie planu wyznaczają tematykę i problematykę lekcji (zgodnie z propozycjami podręcznika) – nie stanowią gotowych, zredagowanych tematów lekcji (choć często mogą nimi być). Plan jest w tym miejscu elastyczny. Jednostki tematyczne przewidziane są na jedną lub kilka godzin lekcyjnych zogniskowanych wokół utworów literackich (a niekiedy – innych tekstów kultury) wskazanych w trzeciej kolumnie. Nauczyciel może realizować jako całość 2–3-godzinną jednostkę tematyczną lub podzielić ją na kilka odrębnych lekcji.

Lektury, których zgodnie z podstawą programową nauczyciel nie może pominąć, zapisane są pogrubioną czcionką. Pozostałe wynikają z programu „Przeszłość i dziś” i zgodne są ze spisem lektur i innych tekstów kultury przewidzianych dla szkoły ponadpodstawowej.

Plan opracowany jest na liczbę godzin wynikającą z ramowych planów nauczania związanych z reformą programową. Przyjęto – w klasie drugiej technikum, kształcenie w zakresie podstawowym – 3 godz. tygodniowo. Przy założeniu, że efektywna nauka faktycznie trwa 35 tygodni, daje to w klasie drugiej 105 godzin. Na realizację materiału odpowiadającego 4 części podręcznika *Przeszłość i dziś* przeznaczono w niniejszym planie około 50 godzin (liczba godzin przy niektórych zagadnieniach podana jest wariantywnie, jako godziny fakultatywne, które nauczyciel może dowolnie rozdysponowywać).

W planie zamieszczone zostały także dodatkowe propozycje tematów (opatrzone nagłówkiem **Temat fakultatywny**), które nauczyciel może wykorzystać, jeśli uda mu się wygospodarować dodatkowe godziny.

Tematyka i problematyka lekcji	Liczba godzin	Lektury i inne teksty kultury (teksty podstawowe i konteksty)	Wymagania z zakresu kształcenia literacko-kulturowego i kształcenia językowego		Uwagi o realizacji
			Wymagania na poziom podstawowy Uczeń:	Wymagania dodatkowe na poziom ponadpodstawowy Uczeń:	

POZYTYWIZM

1. Pozytywiści wobec przeszłości i teraźniejszości					
Sztandary pozytywistów – wprowadzenie do epoki. **Mistrzowie filozofii pozytywnej**	1	Architektura 2 poł. XIX w., np.: most przez Łabę w Hamburgu, Kryształowy Pałac, Wieża Eiffla itp. Ilustracje i portrety z podręcznika.	– wyjaśnia nazwę „pozytywizm”, uwzględniając jej różne odniesienia – przedstawia założenia filozofii pozytywnej A. Comte’a – wyjaśnia, kim byli: A. Comte, H. Spencer, J.S. Mill, K. Darwin, H. Buckle; krótko przedstawia ich dokonania – wyjaśnia terminy scjentyzm, ewolucjonizm, utylitaryzm, organicyzm – wskazuje idee postulowane w publicystyce pozytywistycznej – przedstawia społeczno-polityczne i cywilizacyjne podłoże przemian epoki – na podstawie ilustracji i innych źródeł charakteryzuje styl życia i rozwój aglomeracji miejskich – wymienia kluczowe budowle 2 poł. XIX wieku, dostrzega w nich fascynację nowoczesnością i rozwojem technologii	– szerzej charakteryzuje pozytywizm jako prąd filozoficzny i kulturowy – omawia filozoficzne założenia epoki, podkreślając związki i zależności (Comte, Mill, Spencer) – wyjaśnia, czym był utylitaryzm pozytywistyczny i jak się zaznaczył w literaturze – charakteryzuje wybrane dzieła architektury 2 poł. XIX wieku, rozpoznaje ich style (np. historyzm, eklektyzm)	Na lekcjach warto wykorzystać informacje samodzielnie zdobyte przez uczniów z różnych źródeł (w tym – internetu).
Noc postyczniowa i palące tematy młodej polskiej literatury.	1	**J.W. Borejsza, *Noc postyczniowa* (fragm.)** **E. Orzeszkowa, *Kilka słów o kobietach* (fragm.);** ***O Żydach i kwestii żydowskiej* (fragm.)**	– wyjaśnia, czym była „noc postyczniowa” – czyta ze zrozumieniem fragment książki Borejszy, wykorzystuje zawarte w nim wiadomości w swoich komentarzach – wymienia główne punkty programu polskich pozytywistów – wskazuje historyczne i polityczne przyczyny, które wpłynęły na ukształtowanie się programu polskich pozytywistów – wymienia pracę organiczną i pracę u podstaw (oświatę	– wyjaśnia, na czym polegała opozycyjność programu młodych pozytywistów wobec idei romantycznych – wyjaśnia, w jaki sposób zostały przełożone na polskie realia hasła ewolucjonizmu, organicyzmu, scjentyzmu, utylitaryzmu (uwzględnia kontekst historyczny i kulturowy) – w znanych ze szkoły podstawowej utworach (np. B. Prusa, H. Sienkiewicza) odnajduje echa programu pozytywistycznego – określa rolę publicystyki w okresie pozytywizmu	W miarę możliwości można poszerzyć materiał lekcji o fragmenty innych utworów pozytywistycznych.

		PROPONOWANE KONTEKSTY A. Gierymski, *Święto Trąbek*, *Żydówka z cytrynami*	wsi), asymilację Żydów, emancypację kobiet, jako punkty programu pozytywistycznego – wymienia ważne tematy literatury postyczniowej i uzasadnia ich podejmowanie – analizuje fragmenty artykułów Orzeszkowej; streszcza poglądy pisarki na asymilację Żydów i sytuację kobiet – zabiera głos w klasowej dyskusji na temat praw kobiet; formułuje tezy i argumentację – w czytanych fragmentach tekstów Orzeszkowej i Borejszy wskazuje cechy tekstu publicystycznego – wymienia gatunki publicystyczne: felieton, reportaż, list – w tekstach artykułów wskazuje funkcje językowe: informacyjną, impresywną i poetycką – odczytuje dzieła malarskie, wskazując w nich nawiązania do programu pozytywistycznego	– wyjaśnia, na czym polegał język ezopowy publicystyki pozytywistycznej – na podstawie artykułu E. Orzeszkowej analizuje strukturę tekstu publicystycznego: odczytuje jego sens, główną myśl, argumentację; przedstawia sposób prowadzenia wywodu – w artykule Orzeszkowej wskazuje nawiązania do założeń myśli J.S. Milla – interpretuje dzieła malarskie, wykorzystując wiedzę o specyfice ich tworzywa	
Nowela i powieść w pozytywizmie.	1	**B. Prus, *Katarynka*** (przypomnienie ze szkoły podstawowej); inne nowele pozytywistyczne poznane w szkole podstawowej, np. **H. Sienkiewicz, *Janko Muzykant***	– wskazuje nowelę, opowiadanie i powieść jako kluczowe gatunki pozytywistyczne – charakteryzuje nowelę jako gatunek literacki, odwołuje się do znanych utworów – wymienia tematy podejmowane w nowelach pozytywistycznych – streszcza znane nowele (m.in. *Katarynkę*) – rozpoznaje tematykę i problematykę znanych nowel – określa stosowane w nich literackie sposoby charakteryzowania bohaterów – rozpoznaje sposoby sygnalizowania stosunku narratora do opisywanych wydarzeń – rozpoznaje realistyczną konwencję *Katarynki* (i innych znanych nowel) – interpretuje *Katarynkę* jako obrazek życia Warszawy 2 poł. XIX wieku i jako dzieło o przekazie ponadczasowym – wskazuje wartości uniwersalne zawarte w *Katarynce* – przedstawia propozycję interpretacji utworu, formułuje argumenty na podstawie tekstu i kontekstów	– wyjaśnia związek gatunków literackich (noweli, opowiadania, powieści) z założeniami programu pozytywistycznego i roli przypisywanej literaturze – określa wzorzec kompozycyjny noweli zastosowany w *Katarynce* (nowela z sokołem) – odwołując się do tekstu, wyjaśnia, na czym polega mistrzostwo artystyczne *Katarynki* Prusa	Wskazane krótkie przypomnienie poznanych w szkole podstawowej pozycji nowelistyki pozytywistycznej (por. *Nowelistyczne „przeboje" okresu pozytywizmu*, podręcznik, s. 18).
Poeta czasów niepoetyckich.	1	**A. Asnyk, *Daremne żale*, *Nad głębiami* (fragm.)**	– interpretuje wiersze Asnyka, zwracając uwagę na sposób przedstawienia zawartych w nich idei – określa nadawcę i odbiorcę w każdym z utworów	– na podstawie podręcznika prezentuje powstańcze losy polskich pozytywistów i wyjaśnia, jak wpłynęły one na późniejsze poglądy tych twórców	⇒

			– określa dominantę kompozycyjną każdego z czytanych wierszy – interpretuje metaforykę drogi (dążenia) i walki w czytanych wierszach – dostrzega obecność idei romantycznych oraz haseł pozytywistycznych – określa stosunek poety do idei romantycznych – wyjaśnia, dlaczego Asnyk nazywany jest poetą przełomu – rozpoznaje obecne w wierszach środki stylistyczne i językowe – określa ich funkcje – wskazuje gatunkowe cechy sonetu – dostrzega obecne w wierszach treści symboliczne i interpretuje je – odczytuje symboliczne treści obrazów obecnych w wierszach Asnyka (np. otchłań, gwiazdy, ogrom, głębia, fala) – określa zawartą w poezji Asnyka koncepcję człowieka stojącego przed zagadką bytu – buduje spójne, logiczne wypowiedzi na temat wierszy; stosuje zasady poprawności językowej	– rozpoznaje nostalgiczny i filozoficzny charakter wierszy – określa, jaki jest stosunek poety do przemijania, jak pojmuje on przeszłość i przyszłość – charakteryzuje sonety Asnyka na tle tradycji gatunku – interpretuje wiersze Asnyka, wykorzystując kontekst literacki i kulturowy – pisze interpretację wiersza A. Asnyka zawierającą propozycję jego odczytania; przeprowadza logiczny dowód uzasadniający formułowane sądy	
Swoi i obcy. **Żydzi i program asymilacji.**	2	**M. Konopnicka, *Mendel Gdański*** Kontekst: **E. Orzeszkowa, *O Żydach i kwestii żydowskiej* (fragm.)** PROPONOWANE KONTEKSTY A. Gierymski, *Święto trąbek*, *Żydówka z cytrynami*	– streszcza utwór, wykazuje się zrozumieniem jego tematyki i problematyki – wykorzystuje w interpretacji noweli potrzebne konteksty (historyczny, literacki, biograficzny) – rozpoznaje utwór jako nowelę, wskazuje charakterystyczne cechy – określa literackie sposoby charakteryzowania bohaterów – rozpoznaje sposoby sygnalizowania stosunku narratora (i autorki) do opisywanych wydarzeń – przedstawia asymilację Żydów, jako ważny punkt programu pozytywistycznego – dostrzega realistyczną konwencję utworu – interpretuje treści symboliczne – rozpoznaje obecne w noweli wartości uniwersalne – wskazuje i zestawia poglądy na kwestię żydowską autorów tworzących (i żyjących) w różnych czasach – uczestniczy w klasowej dyskusji na temat stereotypów	– odczytuje nowelę jako głos przeciw dyskryminacji i antysemityzmowi – wskazuje w utworze tragizm i heroizację bohaterów; określa służące jej środki językowe – wskazuje w utworze stylizacje językową i określa jej funkcje – analizuje kwestię żydowską ukazaną w literaturze (i publicystyce) XIX i XX w., wprowadzając kontekst historyczny i społeczny – dokonuje syntezy: postacie Żydów w polskiej literaturze i malarstwie XIX i XX w. (na podstawie poznanych utworów i dzieł malarskich; wykorzystuje także utwory poznane w szkole podstawowej) – wygłasza na forum klasy przemówienie na temat potrzeby tolerancji (stosuje środki retoryczne oraz zasady budowy oracji, wprowadza uczciwe argumenty)	⇒

			i uprzedzeń – formułuje własne sądy i opinie, popiera je argumentami – interpretuje XIX-wieczne obrazy realistyczne ukazujące postacie Żydów – buduje poprawne wypowiedzi argumentacyjne na temat omawianych zagadnień – stosuje zasady poprawności językowej		
Różne oblicza poezji Marii Konopnickiej.	1	**M. Konopnicka,** *** * * [*A kto ciebie będzie złotem…*],** *** * * [*A jak poszedł król na wojnę…*],** ***Giotto*** PROPONOWANE KONTEKSTY J.F. Millet, *Człowiek z motyką*; A. Kotsis, *Ostatnia chudoba*; Giotto, *Zwiastowanie* **T. Budrewicz,** ***Najpopularniejszy wiersz „siermiężnej poetki" [A jak poszedł król…]***	– interpretuje wiersze Konopnickiej: • określa ich tematykę i problematykę • określa nadawcę i odbiorcę każdego z utworów • wskazuje dominantę kompozycyjną • rozpoznaje środki stylistyczne i językowe – określa ich funkcje • wskazuje cechy gatunkowe (stylizacja na pieśń ludową) • charakteryzuje sposób wykreowania Madonny w wierszu *Giotto* • dostrzega treści symboliczne i interpretuje je – wskazuje i charakteryzuje środki stylistyczne i językowe służące stylizacji ludowej – określa obraz świata przedstawiony w utworach i perspektywę, z jakiej jest postrzegany – uzasadnia związek wierszy z programem pozytywistycznym – rozpoznaje w obecne w wierszach wartości uniwersalne; wskazuje ich związek z problematyką utworów – czyta ze zrozumieniem tekst T. Budrewicza; przetwarza i hierarchizuje zawarte w nim informacje; wykorzystuje je w interpretacji wierszy – interpretuje XIX-wieczne obrazy realistyczne ukazujących chłopów i wieś – porównuje sposób przedstawienia Madonny w wierszu i na obrazie Giotta – porównuje wiersz Giotto ze stylizowanymi na pieśni ludowe (tematyka, budowa, styl itp.) – rozpoznaje w wierszach wartości uniwersalne; wskazuje ich związek z problematyką utworów – buduje spójne, logiczne wypowiedzi na temat wierszy; stosuje zasady poprawności językowej	– charakteryzuje podmiot liryczny wierszy i świat jego przeżyć – omawia wersyfikację oraz środki składniowe służące stylizacji wierszy na pieśni ludowe – wskazuje w wierszach elementy obrazowania nawiązujące do wyobraźni ludowej – rozpoznaje w utworze ironię (wskazuje właściwe fragmenty), wyjaśnia jej źródła i określa funkcję – wykorzystuje w interpretacji wierszy potrzebne konteksty (m.in. historycznoliteracki, egzystencjalny i kulturowy) – odczytuje dzieła malarskie: określa nastrój i środki artystyczne, którymi jest wywołany oraz kompozycję – porównuje przekaz wierszy Konopnickiej i XIX-wiecznego malarstwa ukazującego chłopów i wieś	

Śladami wieszczów.	1	**M. Konopnicka, *Rota***	– interpretuje *Rotę* Konopnickiej: • określa tematykę i problematykę utworu • wskazuje dominantę kompozycyjną • interpretuje tytuł • określa nadawcę i sytuację liryczną • rozpoznaje środki stylistyczne i językowe – określa ich funkcje • dostrzega treści symboliczne i interpretuje je • rozpoznaje wpisane w utwór wartości narodowe – w interpretacji wiersza wykorzystuje potrzebne konteksty (historyczny, historycznoliteracki) – określa zawarty w utworze obraz narodowej wspólnoty – wskazuje środki stylistyczne tworzące nastrój podniosłości i patosu – interpretuje obecne w *Rocie* symbole narodowe – przedstawia historię *Roty* jako pieśni narodowej – wyjaśnia przyczyny trwałości *Roty* i jej przesłania w polskiej świadomości zbiorowej	– wskazuje w wierszu metafory o charakterze patriotycznym – charakteryzuje wpisany utwór wzorzec patriotyzmu – przedstawia dwa modele poezji polskiej funkcjonujące w okresie pozytywizmu (Asnyk i Konopnicka) – określa miejsce *Roty w* polskiej historii i tradycji kultury – przedstawia poglądy Konopnickiej na wzorzec romantycznego poety-wieszcza i odnajduje reminiscencje tych poglądów w *Rocie* – określa stosunek pozytywistów do tradycji romantycznej (syntetyzuje wiadomości)	Na lekcji warto zaprezentować wykonanie pieśni, aby uczniowie określili, jak muzyka F. Nowowiejskiego koresponduje z tekstem wiersza.
Dlaczego petent jest obowiązany uiścić opłatę? Styl urzędowy. **Pisma w stylu urzędowym.**	2		– rozróżnia style funkcjonalne polszczyzny – określa sytuację komunikacyjną w stylu urzędowym – wskazuje i rozpoznaje w tekście charakterystyczne cechy stylu urzędowego (dążenie do precyzji i jednoznaczności, schematyzacja i powtarzalność, typowe skróty, przywoływanie aktów prawnych, dyrektywność) – charakteryzuje składnię tekstów urzędowych; rozpoznaje jej cechy w tekście – nazywa i rozpoznaje odmiany stylu urzędowego (prawno-urzędowy i kancelaryjno-urzędowy) – wymienia i rozpoznaje typy tekstów w stylu urzędowym (np. życiorys, protokół, sprawozdanie, cv, list motywacyjny, opinia o pracowniku, notatka z zebrania) – poprawnie używa w konstrukcjach gramatycznych wyrazów *protokół*, *relacja* i *sprawozdanie* – poprawnie odmienia wyraz protokół (dwa sposoby) – potrafi napisać pismo stylem urzędowym (np. podanie, cv, protokół)	– wskazuje słownictwo i frazeologię typowe dla stylu urzędowego; znajduje je w tekście – wskazuje w tekście i ocenia konstrukcje rozwlekłe – charakteryzuje typy tekstów w stylu urzędowym – analizuje pod kątem językowym teksty napisane stylem urzędowym; poprawia typowe błędy – tworzy poprawne konstrukcje (związki wyrazowe) używane w stylu urzędowym	Wskazane napisanie pisma w stylu urzędowym i jego adiustacja (np. w ramach pracy domowej).

2. Poszukiwanie prawdy o rzeczywistości. *Lalka* Bolesława Prusa					
Naśladowanie rzeczywistości (czyli o stosunku pozytywistów do realizmu w sztuce). **Malarstwo realistyczne.** **Mistrzowie prozy realistycznej i ich dzieła.** **Powieść – sztandarowy gatunek pozytywizmu. Powieść tendencyjna. Powieść dojrzałego realizmu.** **Wysadzeni z siodła. Kryzys ideałów pozytywistycznych.** **Realizm i naturalizm.**	2	**J. Kulczycka [*Naturalizm*]** Malarstwo realistyczne: G. Courbet, *Dzień dobry, panie Courbet!*, *Kamieniarze* G. Caillebotte, *Cykliniarze* A. Gierymski, *Piaskarze* J. Chełmoński, *Sprawa u wójta* Przypomnienie utworów poznanych w szkole podstawowej, np.: **Ch. Dickens, *Opowieść wigilijna*;** **H. Sienkiewicz, *W pustyni i w puszczy***	– wyjaśnia terminy realizm, naturalizm – poprawnie posługuje się terminami: realizm, naturalizm, sztuka realistyczna, naturalistyczne – rozpoznaje konwencję realistyczną i naturalistyczną w czytanych utworach, odróżnia ją od innych konwencji (np. fantastycznej, groteskowej) – wyjaśnia sformułowanie Stendhala, że powieść ma być „zwierciadłem przechadzającym się po gościńcu” – podaje przykłady wielkich powieści realistycznych, wymienia wielkich realistów europejskich – wymienia najważniejsze cechy powieści realistycznej – wymienia cechy XIX-wiecznej powieści realistycznej, takie jak typowość postaci, motywacja psychologiczna i socjologiczna bohaterów, wszechwiedzący narrator, wielowątkowa fabuła, retrospekcje, opisy przestrzeni, „przezroczysty” styl itp.; odnajduje je w znanych utworach – przedstawia zadania prozy realistycznej związane z programem pozytywistycznym – przedstawia tematykę i problematykę XIX-w. utworów realistycznych poznanych w szkole podstawowej – interpretuje dzieła malarstwa realistycznego XIX wieku, odnajdując w nich założenia realizmu i odczytując przekaz – czyta tekst naukowy, znajduje w nim potrzebne informacje, przetwarza je, porządkuje hierarchizuje – rozpoznaje specyfikę tekstu naukowego: odczytuje główną myśl i argumentację, wskazuje charakterystyczne cechy języka i stylu – dostrzega cechy naturalizmu w utworach literackich i dziełach malarskich – wymienia najważniejsze różnice między realizmem i naturalizmem – odczytuje obraz Courbeta jako manifest nowych poglądów na sztukę – redaguje ustne i pisemne wypowiedzi argumentacyjne na temat realizmu w sztuce, notatkę z lekcji, hasło encyklopedyczne	– wyjaśnia, jak pozytywiści pojmowali realizm i dlaczego przypisywali mu wielkie znaczenie – wymienia wielkich mistrzów powieści realistycznej: Balzaka, Dickensa, Stendhala, Gogola, Tołstoja, Czechowa, Turgieniewa – szerzej przedstawia cechy powieści realistycznej XIX wieku (świat przedstawiony, obraz społeczeństwa, biografie bohaterów i ich motywacja psychologiczna, narrator i narracja itp.) – wyjaśnia termin: powieść dojrzałego realizmu – rozpoznaje styl realistyczny w sztuce – dokonuje analizy dzieł malarstwa realistycznego, uwzględniając specyfikę ich tworzywa – przedstawia założenia realizmu i naturalizmu jako prądów w sztuce – wskazuje filozoficzne założenia XIX-wiecznego naturalizmu (m.in. determinizm) i jego związki z rozwojem nauk przyrodniczych – pisze pracę (np. w formie rozprawki) na temat swoich preferencji czytelniczych związanych z realizmem i naturalizmem	W przydziale godzin przewidziano przypomnienie utworów poznanych w szkole podstawowej.

Powieść z wielkich pytań i rozczarowań epoki. **Świat przedstawiony w *Lalce*.** **Akcja i fabuła.** **Sztafeta pokoleń – czyli *trzy pokolenia idealistów na tle społecznego rozkładu*.** **Wokulski i jego miejsce w społeczeństwie.** **Niejednoznaczność bohatera.** **Sklep – czyli centrum powieściowej przestrzeni.** **Narracja i kompozycja dzieła.** **Bohaterowie.** **Topos *świata teatru* i jego funkcje.** **Warszawa Prusa.** **Powieść o miłości?** **Humor Prusa.** **Język i styl dzieła.**	8	**B. Prus, *Lalka*** PROPONOWANE KONTEKSTY A. Gierymski, *Powiśle*; Ryciny i fotografie z epoki – ukazujące sceny z życia Warszawy S. Brzozowski, *[Prus i człowiek w sytuacji zmiany]* J. Bachórz, *[Obraz miłości w „Lalce”]* O. Tokarczuk, *[Tajemnica „Lalki”]* Lalka – realizacje filmowe W.J. Hasa i R. Bera	– wyjaśnia, dlaczego powieść (obok noweli i krótkich form prozatorskich) stała się głównym gatunkiem pozytywizmu – przedstawia tematykę *Lalki*, streszcza wątki, opowiada losy bohaterów – rozpoznaje w *Lalce* cechy powieści dojrzałego realizmu: • charakteryzuje świat przedstawiony utworu • omawia budowę akcji i fabuły • przedstawia szeroki i bogaty obraz życia społecznego (panoramiczność) • zwraca uwagę na bogactwo szczegółów • wskazuje rolę każdego z narratorów • charakteryzuje bohaterów, ich motywacje, osobowości, język itp. – analizuje sposoby indywidualizacji postaci – wskazuje cechy typowe w zindywidualizowanych postaciach – przedstawia krytyczny i pesymistyczny obraz polskiego społeczeństwa zawarty w *Lalce* (wielkie rozczarowania epoki i kryzys programu pozytywistycznego) – charakteryzuje Wokulskiego jako złożoną postać o cechach romantycznych i pozytywistycznych – rozpoznaje w utworze obecność aluzji literackich i określa ich funkcje – odczytuje informacje ukryte w ezopowym języku, jakim mówi się o powstaniu styczniowym i wcześniejszych zrywach narodowowyzwoleńczych – charakteryzuje przestrzeń powieściową – dostrzega wpisany w powieść topos świata teatru – interpretuje *Lalkę* jako powieść o miłości, społeczeństwie, rodzącym się kapitalizmie, „rozkładzie” społecznym, mieście, zawiedzionych nadziejach, przemijaniu – wskazuje w *Lalce* tragizm, komizm, ironię, humor; wskazuje właściwe fragmenty – czyta literaturę naukową i przetwarza zaczerpnięte z niej informacje – pisze pracę (rozprawka, opinia) na temat swojego odczytania *Lalki* Prusa	– analizuje językowe sposoby indywidualizacji bohaterów – rozpoznaje stylizację środowiskową (np. germanizmy w języku Mincla, język Żydów, elementy gwarowe w mowie postaci pochodzących ze wsi itp.) i wskazuje służące jej środki językowe – interpretuje *Lalkę* jako powieść o Warszawie 2 poł. XIX w. – przedstawia kompozycję dzieła i wyjaśnia jej funkcje – rozważa funkcje otwartego zakończenia powieści – w pogłębiony sposób analizuje psychologiczne portrety postaci ukazanych w *Lalce* – w pogłębiony sposób i z uwzględnieniem kontekstu kulturowego analizuje źródła tragizmu Wokulskiego – charakteryzuje sposób prowadzenia narracji i określa jej funkcje; analizuje język i styl narracji – wskazuje w narracji utworu elementy mowy pozornie zależnej i określa jej funkcje – interpretuje powieść, wykorzystując różnorodne konteksty (np. historyczny, historycznoliteracki, filozoficzny, egzystencjalny) – dostrzega w *Lalce* rozrachunek z programem pozytywistycznym (kryzys ideałów pozytywistycznych) – *odwołując się do tekstu, wyjaśnia na czym polega specyfika humoru Prusa; określa jego funkcje – wyjaśnia, na czym polega uniwersalność i ponadczasowość utworu – analizuje sposób ukazania w *Lalce* relacji polsko-żydowskich, porównuje z innymi utworami pozytywistycznymi i malarstwem epoki; ocenia stosunek autora do stereotypów – wykorzystuje literaturę naukową do pogłębienia interpretacji utworu – dokonuje analizy i interpretacji wybranych fragmentów dzieła – pisze pracę w dowolnej formie na temat roli prozy epickiej w okresie pozytywizmu	⇒

			– redaguje ustne i pisemne wypowiedzi argumentacyjne na temat *Lalki* i jej kontekstów; formułuje tezy i argumentację; zabiera głos w dyskusji – wypowiada się na temat wybranej wersji filmowej *Lalki*, wskazuje środki filmowe, ocenia (i porównuje) kreacje aktorskie	– przygotowuje prezentację na temat wybranego aspektu powieści (zagadnienia); wykorzystuje informacje z różnych źródeł	
<u>Temat fakultatywny</u> Fenomen *Lalki*. Czytamy esej Olgi Tokarczuk [*Tajemnica „Lalki”*].	1F	**O. Tokarczuk, [*Tajemnica „Lalki”*]**	– określa tematykę i problematykę tekstu – podaje podstawowe informacje o O. Tokarczuk – wskazuje tezy zawarte w tekście i przedstawia sposób prowadzenia wywodu – na podstawie tekstu O. Tokarczuk wyjaśnia, w czym autorka upatruje fenomen *Lalki* – wyjaśnia tytuł fragmentu – pisze wypowiedź argumentacyjną na temat ponadczasowości *Lalki* Prusa; wykorzystuje tekst O. Tokarczuk, cytuje potrzebne fragmenty	– na podstawie fragmentu wyjaśnia, na czym polega zjawisko identyfikacji z bohaterem literackim lub filmowym – ustosunkowuje się do stwierdzenia, że powieści Prusa czas „nic nie zrobił”; zabiera głos w dyskusji, formułuje tezy i argumenty, ustosunkowuje się do wypowiedzi innych osób na ten temat – (F) wygłasza przemówienie na temat powieści Prusa (lub przemówienie okolicznościowe na jej temat); stosuje retoryczne zasady kompozycyjne	Jeśli uda się wygospodarować dodatkową godzinę, warto sięgnąć po tekst O. Tokarczuk także z uczniami realizującymi język polski w zakresie podstawowym. Można to zrobić także w ramach godzin przeznaczonych na omówienie powieści (np. jako tekst czytany w domu i przywołany na lekcji).
Dialogi z tradycją I. *Lalka*, czyli powieść o przemianach świata.	1	**J. Kaczmarski *„Lalka” czyli polski pozytywizm***	– określa tematykę i problematykę utworu J. Kaczmarskiego – krótko prezentuje autora utworu – interpretuje utwór, dostrzegając w nim streszczenie fabuły *Lalki* – wskazuje dominantę kompozycyjną wiersza – wskazuje zastosowane w wierszu środki językowe i stylistyczne, określa ich funkcje – odczytuje zawartą w wierszu Kaczmarskiego ocenę powieści Prusa – wskazuje literackie i kompozycyjne cechy wiersza, które pozwalają go uznać za pieśń – wyjaśnia, w czym tkwi istota poezji śpiewanej	– podaje informacje o autorze pieśni – wykorzystuje kontekst twórczości Kaczmarskiego i sytuacji, w jakiej tworzył, do odczytania przekazu wiersza – dostrzega obecny w wierszu topos świata teatru; określa jego funkcję – wypowiada się na temat muzycznej oprawy wiersza (i jego wersji wokalnej)	Na lekcji należy zaprezentować nagranie utworu J. Kaczmarskiego.

Dialogi z tradycją II. Sklep – czyli ponadczasowe centrum świata.	1	**J. Dehnel, *Mięso wędliny ubiory tkaniny* (fragm.)**	– określa, co jest tematem czytanego fragmentu prozy J. Dehnela – podaje podstawowe informacje o autorze – rozpoznaje elementy świata przedstawionego, wnioskuje o czasie i przestrzeni wydarzeń – rozpoznaje cechy powieści realistycznej – rozpoznaje w opisie środki stylistyczne (np. epitety) i określa ich funkcje – porównuje opis sklepu w powieści Dehnela z opisem sklepu Mincla w powieści Prusa	– interpretuje czytany fragment, wykorzystując kontekst historyczny i kulturowy – wskazuje w opisie środki językowe (np. charakterystyczne słownictwo, nazwy pochodzące z czasów PRL-u, słownictwo nacechowane stylistycznie i wartościujące) i określa ich funkcje – wskazuje w czytanym fragmencie sposoby przywoływania przeszłości	Przed lekcją uczniowie mogą poszukać informacji o twórczości Dehnela, ewentualnie przeczytać wybrane fragmenty jego utworów.
O czym oraz w jaki sposób informują nas prasa, radio i telewizja? Styl dziennikarsko-publicystyczny. Typowe gatunki publicystyczne: esej, reportaż, felieton. Bańka informacyjna. Szablon językowy.	2	A. Passent, *Baba w futrze*	– rozpoznaje styl dziennikarsko-publicystyczny; rozróżnia jego typy (styl dziennikarski i styl publicystyczny) – wymienia rodzaje tekstów, w których występuje styl dziennikarsko-publicystyczny – podaje najważniejsze cechy stylu dziennikarsko-publicystycznego – odróżnia styl dziennikarski (informacji prasowej) od stylu publicystycznego (np. tekstów komentujących); określa funkcje każdego z nich – w tekstach informacji prasowych i artykułów wskazuje funkcje językowe: informacyjną, impresywną i poetycką – w tekstach prasowych (informacyjnych) wskazuje środki językowe służące skrótowości przekazu – rozpoznaje akronimy (skrótowce) – w tekstach medialnych wskazuje elementy potoczności języka – wyjaśnia, czym jest szablon językowy – podaje przykłady współczesnych wyrazów i konstrukcji modnych – wyjaśnia, jakimi gatunkami są reportaż, felieton, list – wyjaśnia, czym są: nagłówek, lid, śródtytuł – pisze felieton lub reportaż na temat życia szkoły lub innych bliskich mu problemów	– charakteryzuje styl dziennikarski (styl informacji prasowej) i styl publicystyczny; w czytanych tekstach wskazuje cechy językowe i stylistyczne każdego z nich – wyjaśnia, czym są akronimy i jak się je tworzy; rozróżnia rodzaje akronimów – w tekście publicystycznym wskazuje zabiegi językowe nadające mu indywidualność – analizuje (w czytanych tekstach) stylistyczne sposoby angażowania uwagi czytelnika – wskazuje stylistyczne wykładniki humoru, satyry, ironii, sarkazmu (odróżnia te pojęcia) – analizuje przyczyny i cele tendencji do potoczności we współczesnym języku mediów – rozpoznaje i ocenia modę językową we współczesnych tekstach medialnych – charakteryzuje gatunki publicystyczne: felieton, reportaż, list – rozpoznaje i charakteryzuje strukturę tekstów dziennikarskich – dokonuje redakcyjnego opracowania tekstu przeznaczonego do publikacji – na podstawie podręcznika omawia rolę publicystyki w okresie pozytywizmu	Wskazane napisanie tekstu publicystycznego (np. reportażu z życia szkoły) – np. w ramach pracy domowej.

Praca klasowa obejmująca poznane utwory pozytywistyczne	2	wypracowanie (poprawa)	– wie, czym jest estetyka wypowiedzi – dba o estetykę własnych wypowiedzi – pisemnych i ustnych – dostrzega w wypowiedziach własnych i cudzych błędy językowe, poprawia je – określa podstawowe typy błędów językowych – wyjaśnia, jaka jest norma składniowa współczesnej polszczyzny i kiedy następuje jej naruszenie (na przykładzie konkretnych wypowiedzi) – wyjaśnia, jaka jest norma fleksyjna współczesnej polszczyzny i kiedy następuje jej naruszenie (na przykładzie konkretnych wypowiedzi)	– analizuje przyczyny błędów językowych (w tekście własnym i cudzym) – interpretuje błąd językowy jako naruszenie normy – wyjaśnia, czym jest norma językowa, a czym uzus	
3. Jaka historia?					
Pozytywiści i historia. **Szkoły historyczne a literatura. Sienkiewicz i Kraszewski. Poprzednicy: A. Dumas.**	1 + 1F	**H. Sienkiewicz, *Quo vadis*, *Krzyżacy*** (przypomnienie wiadomości ze szkoły podstawowej). Inne powieści historyczne poznane w szkole podstawowej, np. **A. Dumas, *Trzej muszkieterowie.*** PROPONOWANE KONTEKSTY H. Siemiradzki, *Pochodnie Nerona* malarstwo historyczne: J. Matejki, J. Kossaka	– podaje przykłady powstałych w okresie pozytywizmu utworów literackich i dzieł malarskich o tematyce historycznej; wymienia ich twórców – określa, jaki był stosunek pisarzy pozytywistów do historii – prezentuje sylwetkę Józefa Ignacego Kraszewskiego jako pisarza historycznego; podaje informacje o jego utworach – przedstawia tematykę i problematykę poznanych w szkole podstawowej utworów historycznych Henryka Sienkiewicza (*Krzyżaków* i *Quo vadis*) – streszcza ww utwory i ich wątki, wymienia i charakteryzuje bohaterów – określa czas i miejsca wydarzeń każdej z powieści – rozpoznaje sposoby kreowania świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, motywów) w *Krzyżakach* i *Quo vadis* – wyjaśnia, jak w *Krzyżakach* i *Quo vadis* Sienkiewicz traktuje historię – przedstawia propozycję interpretacji *Quo vadis*, wskazując argumenty w treści utworu; interpretuje jego treści symboliczne – rozpoznaje i nazywa wartości uniwersalne i narodowe obecne w powieściach Sienkiewicza	– wymienia szkoły historyczne: warszawską i krakowską; krótko charakteryzuje założenia każdej z nich, wskazuje przedstawicieli, czasopisma itp. – wyjaśnia, kim byli stańczycy i na czym polegał ich konserwatyzm; – interpretuje i wartościuje sposoby kreowania świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, motywów) w *Krzyżakach* i *Quo vadis* – przedstawia A. Dumasa jako XIX-wiecznego pisarza historycznego – wskazuje gawędę szlachecką jako poprzedniczkę XIX-wiecznej prozy historycznej – podaje podstawowe informacje o *Faraonie* B. Prusa	Dodatkowa godzina przeznaczona na dokładniejsze przypomnienie i omówienie utworów poznanych w szkole podstawowej. Część zagadnień związanych z powieścią *Quo vadis* można omówić na późniejszej lekcji poświęconej wątkom antycznym w twórczości pozytywistów – jeśli taki temat zostanie zrealizowany.

Ku pokrzepieniu serc… Historia ukazana w *Potopie* H. Sienkiewicza. **Sposoby kreowania świata przedstawionego. Bohaterowie i bohaterki.** **Powieść „płaszcza i szpady", epos, western, baśń czy fantasy? O różnorodności gatunkowej utworu.** **Wojna jako świętość? Sceny batalistyczne.** **Sugestywność obrazowania.** **Język i styl utworu. Archaizacja.** ***Trylogia* na ekranie.**	6	**H. Sienkiewicz, *Potop*** PROPONOWANE KONTEKSTY malarstwo historyczne J. Matejki R. Koziołek, [*Wybory Sienkiewicza*] film – wybrana część *Trylogii* w reż. J. Hoffmana	– streszcza utwór, opowiada wątki, fragmenty, wymienia bohaterów – przedstawia tematykę i problematykę powieści – określa czas i miejsce wydarzeń – wskazuje w utworze cechy powieści historycznej – rozpoznaje w utworze sposoby kreowania świata przedstawionego (akcja i fabuła, wątki, bohaterowie…) – charakteryzuje postacie (historyczne i fikcyjne) oraz kryteria ich oceny – porównuje powieściowe wizerunki magnaterii i średniej szlachty – wskazuje sposoby heroizacji i sakralizacji wybranych bohaterów – w kreacjach bohaterów wskazuje nawiązania do etosu rycerskiego – streszcza losy Kmicica, odnajdując w nim kontynuację wzorca bohatera romantycznego (J. Soplicy) – przedstawia wybrane typy postaci (np. zdrajców) – wyjaśnia tytułową metaforę potopu, odwołując się do odpowiednich fragmentów powieści – charakteryzuje Sienkiewiczowski sposób mówienia o wojnie (na podstawie samodzielnie znalezionych fragmentów) – analizuje i interpretuje fragmenty utworu, wskazuje środki wyrazu artystycznego i określa ich funkcje – zabiera głos w dyskusji na temat sposobu ukazania (i deformowania) historii; uzasadnia własne sądy i opinie – rozpoznaje obecne w utworze wartości uniwersalne i narodowe – w interpretacjach wykorzystuje literaturę naukową związaną z powieścią – analizuje język i styl utworu, zwracając uwagę na ich zróżnicowanie – wskazuje stylizację biblijną i określa jej funkcję – określa miejsce tematu historycznego w malarstwie 2 poł. XIX w. – wyjaśnia, czym jest stylizacja językowa – wyjaśnia terminy: archaizacja, archaizm – rozróżnia archaizmy leksykalne i rzeczowe	– w interpretacji utworu wykorzystuje potrzebne konteksty (m.in. historyczny, historycznoliteracki, kulturowy) – odnajduje w powieści Sienkiewicza elementy różnych gatunków: powieści płaszcza i szpady, eposu, westernu, a nawet baśni – zabiera głos w klasowej dyskusji na temat wzorców patriotyzmu obecnych w *Trylogii*; ocenia ich aktualność – dostrzega w *Potopie* inspiracje *Pamiętnikami* Paska – rekonstruuje schemat kompozycyjny, na którym Sienkiewicz opiera swe powieści – analizuje sceny batalistyczne, wskazując środki służące idealizacji, sakralizacji i mitologizacji – redaguje wprowadzenie do dyskusji na temat *Potopu* jako książki ukazującej polski charakter narodowy – wyjaśnia, na czym polegała Sienkiewiczowska mityzacja wydarzeń i postaci historycznych – porównuje *Potop* z innymi powieściami historycznymi (Sienkiewicza i innych autorów) – (F) przygotowuje krótki referat o życiu i twórczości Sienkiewicza, kładąc nacisk na wybrany aspekt sylwetki pisarza (np. miłości jego życia, podróże, zainteresowania antykiem itp.) i wygłasza go w interesujący sposób – rozróżnia archaizmy: fonetyczne, fleksyjne, słowotwórcze itp. – wymienia formy językowe, które mogą pełnić funkcję archaizującą (nie będąc faktycznymi archaizmami) – analizuje środki filmowe, za pomocą których reżyser przeniósł na ekran postacie i idee Sienkiewiczowskie – ocenia ogólny efekt ekranizacji (zaspokojenie oczekiwań czytelników)	⇒

			– rozpoznaje archaizację w tekście (np. we fragmencie *Potopu*); wskazuje służące jej środki językowe – określa funkcje archaizacji zastosowanej w *Potopie* – pisze recenzję filmu zrealizowanego na podstawie wybranej części *Trylogii* – redaguje wypowiedzi argumentacyjne w różnych formach na temat utworu; formułuje tezy i popiera je argumentami		
<u>Temat fakultatywny</u> W obronie powieści historycznej i indywidualizmu autora.	1F	**H. Sienkiewicz, *O powieści historycznej* (fragm.)**	– na podstawie powieści i wypowiedzi autora rekonstruuje Sienkiewiczowską koncepcję powieści historycznej – w czytanym fragmencie wskazuje tezy i argumentację – rozpoznaje specyfikę XIX-wiecznego tekstu publicystycznego – rozpoznaje specyfikę tekstu polemicznego; wskazuje kontrargumenty, którymi Sienkiewicz odpiera zarzuty krytyków – tworzy ustne i pisemne wypowiedzi argumentacyjne na temat artykułu i poruszanej w nim problematyki	– wyjaśnia, dlaczego, zdaniem Sienkiewicza, obiektywizm pisarza historycznego jest iluzją – zabiera głos w dyskusji na temat powieści historycznej, formułuje tezy i argumenty, przedstawia swoje sądy i opinie – ustosunkowuje się do Sienkiewiczowskiej idei „krzepienia serc”	Tekst i związane z nim zagadnienia można wprowadzić jako kontekst – w ramach godzin przeznaczonych na omówienie *Potopu.*
***Geniusz łatwej urody*. O co Gombrowicz oskarża Sienkiewicza?**	1	**W. Gombrowicz, *Sienkiewicz* (fragm.)**	– wyjaśnia, co miał na myśli Gombrowicz, nazywając Sienkiewicza „geniuszem łatwej urody”, który uprawia „igraszki wartościami” – wyjaśnia, o co właściwie Gombrowicz oskarża Sienkiewicza; dostrzega przewrotność sposobu prowadzenia wywodu – wskazuje w tekście Gombrowicza argumenty, ocenia je – ustosunkowuje się do tez pisarza na temat twórczości Sienkiewicza (popiera je lub polemizuje z nimi) – uczestniczy w klasowej dyskusji na temat twórczości Sienkiewicza, formułuje tezy i popiera je argumentami, odwołując się do konkretnych utworów	– ustosunkowuje się do opinii Gombrowicza – przychyla się do niej lub ją odrzuca, uzasadniając swoje stanowisko – redaguje i wygłasza przemówienie „Obrona Sienkiewicza” będące polemiką z tezami Gombrowicza – w różnych źródłach znajduje informacje o wpływie twórczości Sienkiewicza na polskie społeczeństwo i wykorzystuje je w swoich wypowiedziach	
Paraboliczny charakter noweli *Z legend dawnego Egiptu* B. Prusa. Arcydzieło nowelistycznej	1	**B. Prus, *Z legend dawnego Egiptu***	– przedstawia tematykę i problematykę utworu – rozpoznaje sposoby kreowania świata przedstawionego (czas i miejsce wydarzeń, akcja, narracja) – charakteryzuje bohatera i przedstawia jego motywację – omawia budowę utworu, wskazuje cechy gatunkowe noweli	– interpretuje utwór w kontekście historycznym, egzystencjalnym, historycznoliterackim – wyjaśnia, w czym tkwi artyzm utworu (arcydzieło nowelistycznej zwięzłości) – w dłuższej wypowiedzi argumentacyjnej wykazuje uniwersalny charakter noweli	⇒

zwięzłości.			– wskazuje w utworze środki kompozycyjne i inne środki artystyczne; określa ich funkcje – dostrzega paraboliczny charakter utworu, odczytuje treści symboliczne – nazywa obecne w utworze wartości uniwersalne – syntezuje wiedzę o noweli jako gatunku literackim; przedstawia jej rozwój	– porównuje utwór z innymi nowelami B. Prusa (i innymi nowelami XIX-wiecznymi) – wskazuje w tekście sentencje	
<u>Temat fakultatywny</u> **Wątki antyczne w twórczości polskich pozytywistów.**	1F	**H. Sienkiewicz, *Quo vadis***, (przypomnienie wiadomości ze szkoły podstawowej). **Bolesław Prus** ***Z legend dawnego Egiptu*** PROPONOWANE KONTEKSTY H. Siemiradzki, *Pochodnie Nerona* malarstwo historyczne J. Matejki	– przedstawia tematykę i problematykę poznanych w szkole podstawowej i znanych z samodzielnej lektury utworów historycznych Henryka Sienkiewicza (*Quo vadis*) B. Prusa (*Faraon*) – streszcza utwory i ich wątki, wymienia i charakteryzuje bohaterów – określa czas i miejsca wydarzeń powieści – rozpoznaje sposoby kreowania świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, motywów) – interpretuje *Quo vadis* wyjaśnia, jak Sienkiewicz traktuje historię w tym utworze – wyjaśnia tytuł i genezę powieści *Quo vadis* – przedstawia uogólnioną koncepcję odczytania *Quo vadis* jako dzieła o triumfie chrześcijaństwa i upadku starożytnego Rzymu – odczytuje obrazy H. Siemiradzkiego o tematyce antycznej, zestawia je z właściwymi scenami z powieści Sienkiewicza – tworzy wypowiedzi argumentacyjne w różnych formach – poszukuje informacji na temat XIX-wiecznych powieści historycznych w różnych źródłach (w tym – internetowych) – realizuje projekt edukacyjny na temat antyku jako tematu literatury i sztuki (malarstwa, opery) w XIX wieku	– interpretuje i wartościuje sposoby kreowania świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, motywów) – przedstawia propozycję interpretacji *Quo vadis*, wskazując argumenty w treści utworu – interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworów – wykorzystuje samodzielnie znalezione materiały, w tym teksty naukowe na temat XIX-wiecznych powieści historycznych – porządkuje znalezione informacje, tworzy bazy danych	Propozycja odrębnej (fakultatyw-nej) godziny przeznaczonej na m.in. przypomnienie *Quo vadis* – ma na celu odciążenie tematu wprowadzającego *Pozytywiści i historia.*
Skąd tyle słów w polszczyźnie? Wyrazy obce	1		– wyjaśnia, czym są zapożyczenia – wskazuje zapożyczenia (słownictwo obce) w tekstach współczesnych – wskazuje zapożyczenia (słownictwo obce) w tekście *Potopu*; przedstawia jego specyfikę	– wskazuje zapożyczenia (słownictwo obce) w tekstach różnych epok – określa charakter zapożyczeń w języku *Potopu*; wyjaśnia cel ich wprowadzenia przez autora	⇒

Historia kultury polskiej w zapożyczenia wpisana…			– określa rodzaje zapożyczeń (ze względu na pochodzenie i formę językową) – wykorzystuje słowniki (np. wyrazów obcych) do określania znaczeń i pochodzenia zapożyczeń – podaje przykłady zapożyczeń z różnych języków – ocenia zjawisko funkcjonowania słownictwa obcego w polszczyźnie dawniej i współcześnie; uzasadnia swoje sądy i opinie – wskazuje w tekstach latynizmy, anglicyzmy, galicyzmy, germanizmy, rusycyzmy – podaje przykłady latynizmów, anglicyzmów, galicyzmów, germanizmów, rusycyzmów – na przykładzie zapożyczeń z różnych epok wykazuje, że język jest odbiciem rzeczywistości (kultury, realiów historycznych itp.)	– porównuje zapożyczenia w języku *Potopu* z ich funkcjonowaniem w języku XVII-wiecznej szlachty sarmackiej – wskazuje trudności z identyfikacją zapożyczeń i wyrazów obcych w polszczyźnie – wyjaśnia terminy: latynizm, anglicyzm, galicyzm, germanizm, rusycyzm, hungaryzm, ukrainizm; podaje przykłady – wskazuje, w jakich epokach przenikały do polszczyzny poszczególne rodzaje zapożyczeń i w jakich obszarach słownictwa – wyjaśnia, jaki wpływ miały na polszczyznę języki obce w poszczególnych epokach i przedstawia ich przyczyny	
4. Eliza Orzeszkowa i przypływy pamięci					
***Nad Niemnem* – przewartościowania i powroty. Problematyka utworu.** **Powieść panoramiczna.** **Bohaterowie i ich przestrzeń.** **Te miejsca istnieją…** **Mit Kresów.** **Dialog pokoleń.**	5 + 1F	**E. Orzeszkowa, *Nad Niemnem*** PROPONOWANE KONTEKSTY E. Ihnatowicz, [*Przedmioty w „Nad Niemnem”*] Film *Nad Niemnem* w reż. Z. Kuźmińskiego	– wykazuje się znajomością tematyki utworu, przedstawia jego problematykę – rozpoznaje realistyczną konwencję utworu – przedstawia sposoby kreowania w utworze świata przedstawionego (akcja i fabuła, czas i miejsce wydarzeń, postacie, narracja) – określa rolę przestrzeni nadniemeńskiej i związki bohaterów z przestrzenią – rozpoznaje arkadyjskość przestrzeni nadniemeńskiej – określa kryteria oceny postaci – porównuje opisy dworu i zaścianka oraz ich mieszkańców – relacjonuje obecny w utworze dialog pokoleń; wskazuje źródła konfliktu i argumenty każdej ze stron – analizuje język i styl narratora, porównuje sposób mówienia o różnych postaciach – wskazuje i komentuje sposób mówienia o powstaniu styczniowym (język ezopowy) – dostrzega i interpretuje treści symboliczne i alegoryczne (np. w opisach mogił, historii Jana i Cecylii)	– przedstawia i interpretuje wybrane wątki i motywy utworu – przedstawia i interpretuje budowę i kompozycję powieści – wykorzystuje do interpretacji utworu kontekst biograficzny, egzystencjalny, historycznoliteracki – odczytuje utwór jako pytanie o przeszłość narodową i o formułę patriotyzmu – odczytuje utwór jako mityczną opowieść o początku – przedstawia obecny w *Nad Niemnem* romantyczny mit Kresów – wykorzystuje komentarz naukowy do interpretacji opisów dworu i zaścianka – (F) dokonuje syntezy: obraz kultury szlacheckiej w powieści na tle innych utworów (np. *Pana Tadeusza*, *Trylogii*) – (F) korzystając z różnych źródeł, zdobywa wiadomości o miejscach ukazanych w powieści, losach rodziny Bohatyrowiczów itp.; prezentuje je w klasie w interesujący sposób, uwzględniając ⇒	Dodatkowa godzina – na przedstawienie efektów samodzielnej pracy uczniów, prezentację znalezionych materiałów poszerzających konteksty, analizę fragmentów filmu Z. Kuźmińskiego itp.

			– wyjaśnia, na czym polega panoramiczność i opisowość powieści – interpretuje utwór jako powrót do wspólnej przeszłości i wspólnej pamięci – w celu odbudowania wartości konsolidujących naród – wskazuje w utworze obecność idei romantycznych i pozytywistycznych (etos walki i pracy) – dokonuje analizy i interpretacji wybranych fragmentów (np. opisu mogiły powstańczej), zwracając uwagę na obecną w nim sakralizację – wskazuje w analizowanym opisie środki stylistyczne i językowe, określa ich funkcje – rozpoznaje i nazywa obecne w utworze wartości narodowe i uniwersalne – formułuje ustne i pisemne wypowiedzi argumentacyjne na temat utworu – zabiera głos w dyskusji, formułuje tezy i argumenty – pisze wypracowanie na temat problematyki powieści i jej kontekstów – (F) komentuje i analizuje sceny (lub całość) z filmu *Nad Niemnem* w reż. Z. Kuźmińskiego; wskazuje środki filmowe i określa ich funkcje	konteksty historyczne i wiadomości o losach Polaków na Kresach Wschodnich – w sposób pogłębiony charakteryzuje postacie ukazane w powieści; przedstawia ich motywację – wskazuje literackie sposoby przedstawiania i charakteryzowania postaci, miejsc, przedmiotów – wskazuje środki stylistyczne służące sakralizacji i heroizacji – porównuje role dwóch mogił w powieści – wygłasza w klasie dłuższą wypowiedź argumentacyjną (na temat *Nad Niemnem*), zbudowaną zgodnie z zasadami retoryki; wzbogaca swoją wypowiedź środkami pozajęzykowymi – tworzy plan kompozycyjny wypowiedzi własnych	
W hołdzie bohaterom.	1 + 1F	**E. Orzeszkowa, *Gloria victis (rok 1863)*** PROPONOWANE KONTEKSTY A. Grottger, *Na pobojowisku* G. Borkowska *[Dlaczego Orzeszkowa wraca znów w „Gloria victis" do wydarzeń r. 1863?]*	– streszcza nowelę – charakteryzuje troje pierwszoplanowych bohaterów, wskazując źródła ich tragizmu – wyjaśnia, na czym polega idealizacja i heroizacja postaci R. Traugutta – interpretuje tytuł noweli – wskazuje symboliczny charakter mogiły bezimiennych powstańców – charakteryzuje sposób prowadzenia narracji i określa jego funkcję – rozpoznaje zabieg personifikacji (narracja) i określa jej funkcję – przedstawia paraboliczny charakter noweli, wykazuje uniwersalność jej przekazu – opisuje obraz Grottgera, rozpoznając i jego symboliczność – wykorzystuje w interpretacji noweli test naukowy; znajduje i przetwarza potrzebne informacje	– objaśnia genezę noweli – wskazuje w noweli elementy historyczne i autobiograficzne – określa funkcję baśniowej stylizacji języka narracji utworu – porównuje sposób przedstawienia powstania styczniowego w noweli i w *Nad Niemnem* – zestawia sposób przedstawienia klęski powstańców w utworach Orzeszkowej i na obrazie Grottgera – rozpoznaje cechy prozy poetyckiej	

Zwierciadło przechadzające się po gościńcu… **Język pozytywizmu.**	1	Fragmenty utworów pozytywistycznych, np. *Lalki*, *Nad Niemnem*; wiersze M. Konopnickiej, np. *Wolny najmita*	– analizuje pod względem językowym fragmenty utworów pozytywistycznych; uwzględnia słownictwo i słowotwórstwo, fleksję, składnię i frazeologię – rozpoznaje różne rodzaje zdań (pojedyncze, złożone, wielokrotnie złożone) i określa ich funkcje w tekstach – rozpoznaje argumentacyjny charakter konstrukcji składniowych – wymienia najważniejsze cechy językowe i stylistyczne utworów pozytywistycznych (np. elementy języka mówionego w dialogach, indywidualizacja języka, zapożyczenia) – wskazuje: monologi, dialogi, mowę pozornie zależną, narrację trzecioosobową, bezpośrednie komentarze odautorskie; określa ich funkcje w utworach – dostrzega w tekstach utworów pozytywistycznych środki stylistyczne (np. różne rodzaje metafor), określa ich funkcje – na konkretnych przykładach (utworów Prusa, Orzeszkowej i Sienkiewicza) wskazuje językowe sposoby charakteryzowania bohaterów (np. zróżnicowane rodzaje zdań, specyficzne słownictwo, zapożyczenia, indywidualizmy językowe) – rozpoznaje archaizację (np. w powieściach historycznych) i określa jej funkcje	– wyjaśnia, w jaki sposób realistyczny i naturalistyczny charakter utworów literackich wpłynął na ich styl – przedstawia założenia języka artystycznego doby pozytywizmu (utwór – literackim odbiciem świata, utylitaryzm literatury) – dostrzega w utworach pozytywistycznych kontrasty stylistyczne, objaśnia je, cytując odpowiednie fragmenty – w czytanych utworach wskazuje różnice między cechami stylu narratora i postaci literackich – identyfikuje różne techniki opisu stosowane przez najważniejszych autorów pozytywistycznych: Prusa, Orzeszkową, Sienkiewicza (np. opis statyczny i dynamiczny; zmysłowość opisu, zróżnicowanie składniowe zdań) – wyjaśnia, jakie są przyczyny licznych zapożyczeń w utworach pozytywistycznych – przedstawia sytuację języka polskiego w 2 połowie XIX-wieku; określa jaki był styl języków zaborców na polszczyznę	
5. Pytania o wartości. Dostojewski					
Zbrodnia i kara **Dostojewskiego – powieść o grzechu, cierpieniu i odkupieniu. Prawda o naturze człowieka.** **Studium zbrodni.** **Raskolnikow, Marmieładow, Sonia i inni. Portrety**	4 + 1F	**F. Dostojewski, *Zbrodnia i kara*** L. Szestow, *Wybory Raskolnikowa* PROPONOWANE KONTEKSTY I. Repin, *Nie oczekiwali*, A. Gierymski, *Anioł Pański*, A. Chmielowski,	– wykazuje się znajomością tematyki utworu, przedstawia jego problematykę – streszcza akcję i poszczególne wątki – rozpoznaje realistyczną konwencję utworu – przedstawia sposoby kreowania w utworze świata przedstawionego (akcja i fabuła, czas i miejsce wydarzeń, postacie, narracja) – charakteryzuje Raskolnikowa i rekonstruuje motywację jego czynów – analizuje monologi wewnętrzne głównego bohatera; określa ich funkcję – przedstawia pozostałe postacie powieści, charakteryzuje je i interpretuje ich decyzje	– na podstawie podręcznika przedstawia informacje o F. Dostojewskim, jego życiu, poglądach, twórczości – przedstawia genezę *Zbrodni i kary* – interpretuje powieść, wykorzystując potrzebne konteksty: historyczny (rodzący się socjalizm), filozoficzny (nihilizm), społeczny, biograficzny (sytuacja osobista Dostojewskiego) – zestawia teorię Raskolnikowa z filozofią Nietzschego, wyciąga wnioski – analizuje i interpretuje sny Raskolnikowa – odczytuje rolę Soni (w życiu Raskolnikowa i innych postaci) w kontekście religijnym	Zjawisko polifoniczności dobrze byłoby pokazać w utworze muzycznym (np. na przykładzie sonaty).

psychologiczne bohaterów i sposoby ich kreowania. **Miasto występku i zbrodni – ponury obraz Petersburga.** **Sposoby prowadzenia narracji.** **Powieść polifoniczna.**		*Opuszczona plebania*, *Fiodor Dostojewski*, portret pędzla W. Pierowa film P. Dumały *Zbrodnia i kara*	(Marmieładow, Sonia, Swidrygajłow, Donia, Razumichin…) – wypowiada własne opinie na temat bohaterów – interpretuje *Zbrodnię i karę* jako powieść psychologiczną – analizuje obraz inteligencji rosyjskiej ukazany w powieści – przedstawia „problemy przeklęte", które Dostojewski ukazał w swym utworze, odnosi je do postaci, sytuacji, wątków i motywów; przytacza właściwe fragmenty – interpretuje powieść, wykorzystując potrzebne konteksty: społeczny, biograficzny (sytuacja Dostojewskiego), biblijny – odczytuje powieść jako utwór o grzechu (zbrodni), karze i odkupieniu – omawia i interpretuje utwór, posługując się wskazówkami zawartymi w podręczniku – czyta ze zrozumieniem fragment literatury naukowej, znajduje i wykorzystuje informacje potrzebne do pogłębienia interpretacji powieści Dostojewskiego – charakteryzuje miasto (Petersburg) przedstawione w powieści, wskazując związane z nim zagrożenia – dostrzega w *Zbrodni i karze* cechy powieści detektywistycznej – wskazuje i ocenia środki filmowe, którymi P. Dumała przeniósł *Zbrodnię i karę* na ekran; uwzględnia specyfikę filmu animowanego – formułuje ustne i pisemne wypowiedzi argumentacyjne na temat utworu – pisze wypracowanie na temat problematyki powieści i jej kontekstów	– relacjonuje grę, jaką prowadzą Raskolnikow i Porfiry – rekonstruuje proces nawrócenia Raskolnikowa, podkreślając obecność pierwiastka mistycznego – wykorzystuje topos labiryntu do opisania przestrzeni miasta, w której porusza się Raskolnikow – interpretuje *Zbrodnię i karę* jako powieść o konflikcie rozumu i natury oraz utwór o tajemnicach ludzkiej duszy – w pogłębiony sposób interpretuje obecne w utworze nawiązania biblijne – porównuje obraz Syberii w *Zbrodni i karze* z obrazem znanym z literatury romantycznej – wyjaśnia termin powieść polifoniczna i odnosi go do *Zbrodni i kary* – określa stosunek Dostojewskiego do Polski i Polaków – zabiera głos w dyskusji na temat utworu, formułuje tezy i argumenty – pisze rozprawkę, w której zawiera własne przemyślenia na temat utworu	
<u>Temat fakultatywny</u> **Miasto w literaturze i malarstwie pozytywizmu. Synteza.**	1F	**B. Prus, wybrane nowele, *Lalka*;** **F. Dostojewski, *Zbrodnia i kara*** Malarstwo epoki oraz fotografie ukazujące miasta europejskie i ich sceny rodzajowe	– przedstawia, charakteryzuje i opisuje miasta ukazane w czytanych utworach – analizuje fragmenty utworów przedstawiające miasta: • rozpoznaje konwencje literackie, w jakich są przedstawione • wskazuje środki stylistyczne i językowe i określa ich funkcje • interpretuje treści alegoryczne i symboliczne • określa związek obrazu miast z problematyką	– dokonuje syntezy: obraz miasta w powieści XIX w. – interpretuje porównawczo obrazy miasta ukazane w różnych utworach literackich i dziełach malarskich – wykorzystuje w interpretacji potrzebne konteksty, w tym – kontekst macierzysty utworu, historyczny, społeczny, filozoficzny itp. – interpretuje kontynuacje i nawiązania związane z przedstawionymi w literaturze pozytywistycznej	Temat jest okazją do zaprezento-wania efektów projektu edukacyjnego realizowanego przez uczniów. ⇒

		(Warszawę, Paryż, Petersburg), np. L. de Laveaux, *Kawiarnia paryska w nocy*, *Plac Opery w Paryżu*; M. Gierymski, *Ulica Solec w Warszawie*; kadry z filmu P. Dumały *Zbrodnia i kara*	utworu, w którym jest przedstawione – interpretuje obrazy przedstawiające pejzaż kulturowy i sceny rodzajowe różnych miast; uwzględnia specyfikę ich tworzywa – porównuje obrazy miasta ukazane w różnych utworach i dziełach malarskich – zestawia obrazy miast ukazanych w różnych epokach z światopoglądem epoki pozytywizmu, jej programem społecznym i estetycznym, zjawiskami społecznymi i kulturowymi – dostrzega kontynuacje i nawiązania (literackie i kulturowe) – poszukuje informacji w różnych źródłach, w tym – internetowych – porządkuje znalezione informacje w problemowe całości – przedstawia efekty swojej pracy w formie spójnej wypowiedzi argumentacyjnej, referatu, prezentacji; wykorzystuje środki pozajęzykowe, w tym – technologię komputerową i multimedia	obrazami miasta, w tym motywy mitologiczne i biblijne – tworzy bazy danych na temat obrazu miasta w literaturze drugiej poł. XIX wieku – sporządza bibliografię zagadnienia – wykorzystuje formę projektu w przedstawieniu efektów swojej pracy	
Synteza wiadomości o literaturze i sztuce pozytywizmu. **Romantyzm i pozytywizm.**	1	Zagadnienia: Utylitaryzm w literaturze i sztuce. Optymistyczne i pesymistyczne oblicze polskiego pozytywizmu. Wiara w postęp i agnostycyzm. Realizm i naturalizm w literaturze i sztuce. Powieść dojrzałego realizmu. Problem zła. Powieść historyczna – wzorce, schematy fabularne.	– na podstawie znanych utworów przedstawia główne postawy, prądy filozoficzne i kierunki literatury pozytywistycznej – wskazuje ważne tematy i zadania literatury pozytywistycznej – syntetycznie przedstawia częste wątki i motywy literatury pozytywistycznej oraz kreacje bohaterów – na wybranych przykładach charakteryzuje główne gatunki pozytywistyczne: powieść, nowelę, powieść historyczną – przedstawia cechy powieści dojrzałego realizmu; odnosi je do znanych utworów – określa rolę publicystyki w epoce – charakteryzuje program polskich pozytywistów i jego wpływ na literaturę i sztukę – na przykładach poznanych utworów przywołuje opozycje: swojskość i obcość, przestrzeń otwarta–zamknięta, ład–chaos	– przedstawia filozoficzne podstawy epoki – na przykładach wybranych dzieł sztuki omawia założenia XIX-wiecznego realizmu i naturalizmu – syntetycznie przedstawia sposoby kreowania świata przedstawionego w utworach realistycznych i pozytywistycznych, przywołuje właściwe przykłady – interpretuje porównawczo utwory literackie i dzieła malarskie podejmujące podobne tematy lub konwencje – charakteryzuje cechy języka i stylu utworów pozytywistycznych – rozpoznaje i charakteryzuje indywidualny styl autorów pozytywistycznych (Orzeszkowej, Prusa, Konopnickiej, Sienkiewicza) oraz wybranych dzieł (np. *Potopu*, *Gloria victis*) – (F) wygłasza samodzielnie przygotowany referat, prezentując różne zagadnienia dotyczące literatury pozytywistycznej (wiadomości zdobyte w szkole	

			– charakteryzuje przestrzenie kulturowe obecne w literaturze pozytywizmu: dwór i zaścianek, nadniemeńska arkadia, miasto, wieś – poszukuje informacji w różnych źródłach, w tym – internetowych – porządkuje znalezione informacje w problemowe całości, sporządza bazy danych – przedstawia efekty swojej pracy w formie spójnych wypowiedzi argumentacyjnych (ustnych i pisemnych); wykorzystuje technologię multimedialną – syntetycznie przedstawia literaturę i sztukę romantyzmu i pozytywizmu, sytuując je w szerokim kontekście kulturowym – porównuje gatunki literackie preferowane w każdej z epok; wyjaśnia przyczyny – wskazuje najważniejsze konteksty (historyczne, filozoficzne, społeczne, kulturowe itp.) wpływające na obraz literatury i sztuki każdej epok	uzupełnia samodzielnie znalezionymi w bibliotekach, intrenecie itp.) – porównuje problematykę dominującą w literaturze i sztuce romantyzmu i pozytywizmu, wskazuje obszary zainteresowań każdej z epok – określa konwencje literackie dominujące w każdej z epok, odnosi je do konkretnych utworów – porównuje język i styl utworów romantycznych i pozytywistycznych	
Praca klasowa obejmująca poznane utwory romantyczne i pozytywistyczne.	2	wypracowanie, poprawa	– wie, czym jest estetyka wypowiedzi – dba o estetykę własnych wypowiedzi – pisemnych i ustnych – dostrzega w wypowiedziach własnych i cudzych błędy językowe, poprawia je – określa podstawowe typy błędów językowych – wyjaśnia, jaka jest norma składniowa współczesnej polszczyzny i kiedy następuje jej naruszenie (na przykładzie konkretnych wypowiedzi) – wyjaśnia, jaka jest norma fleksyjna współczesnej polszczyzny i kiedy następuje jej naruszenie (na przykładzie konkretnych wypowiedzi)	– analizuje przyczyny błędów językowych pojawiających się w pracach uczniowskich – interpretuje błąd językowy jako naruszenie normy – wyjaśnia, czym jest norma językowa, a czym uzus	
Razem: ok. 50 godz. (kształcenie w zakresie podstawowym) .					